

Правові засади на національному рівні щодо моніторингу лісів у Німеччині

Гайно Поллей

Лейпціг, квітень 2026 року

About the Project "Sustainable Forestry Implementation" (SFI)

The project "Promotion of multifunctional sustainable forest management planning and implementation in Ukraine" (SFI) is a project established within the framework of the Bilateral Cooperation Programme (BCP) of the Federal Ministry of Agriculture, Food and Regional Identity (BMLEH) with the Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine (MEEA). It is a continuation of activities started in the forest sector within the German-Ukrainian Agriculture Policy Dialogue (APD) forestry component.

The Project is implemented based on an agreement between GFA Group, the general authorised executor of BMEL, and the State Forest Resources Agency of Ukraine (SFRA) since October 2021. On behalf of the GFA Group, the executing agencies - IAK Agrar Consulting GmbH and Unique land use GmbH and are in charge of the implementation jointly with the SFRA.

The project aims to support sustainable forest management in Ukraine and has a working focus on the results in the Forest Policy and National Forest Inventory.

Author

Heino Polley

Disclaimer

This paper is published with the assistance of SFI-Project but under the sole responsibility of the author. All contents, particularly views, findings, conclusions, suggestions or recommendations mentioned therein are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the SFI-Project

Contacts.

Troitska Str. 22-24,
Irpin, Kyiv region
+38 (067) 964-77-02

Зміст

1	Огляд.....	3
2	Національне законодавство.....	4
2.1	Федеральний закон про ліси.....	4
2.1.1	Національна інвентаризація лісів.....	7
2.1.2	Оцінка стану лісів та інтенсивний моніторинг.....	8
2.1.3	Оцінка стану ґрунтів.....	8
2.2	Закон про сільськогосподарську статистику.....	8
3	Нормативні акти ЄС.....	8
4	Без чіткої правової основи.....	10
5	Підсумок.....	10

1 Огляд

Сучасна система моніторингу лісів у Німеччині розвивалася поступово протягом тривалого часу¹.

Найважливішими етапами були:

- 1974 рік: вперше було публічно обговорено варіанти проведення великомасштабної інвентаризації лісів у Федеративній Республіці Німеччині,
- 1977: Принципова згода відповідних профільних міністерств федерального уряду та земель на проведення лісової інвентаризації на федеральному рівні,
- 1984: Федеральний закон про ліси, § 41а «Федеральна інвентаризація лісів»,
- 2010: Розширення § 41а Федерального закону про ліси шляхом додавання можливості проведення додаткових лісових обстежень,
- 2013: Постанова про обстеження в рамках лісового екологічного моніторингу (ForUmV),
- 2020: Постанова про обстеження стану лісового ґрунту (BZEIV).

Причинами стали:

- занепокоєння щодо забезпечення сировиною деревообробної промисловості,
- загроза лісам через «нові види» пошкоджень лісів,
- загроза біологічному різноманіттю,
- підтвердження ефекту джерел/поглиначів парникових газів.

Результати національного моніторингу лісів сприяють об'єктивізації суспільних дискусій у сфері лісового господарства та охорони навколишнього середовища, є основою для прийняття політичних заходів та дозволяють контролювати їхню ефективність. Крім того, вони відповідають міжнародним вимогам щодо звітності. У рамках національного моніторингу лісів федеральний уряд та землі тісно співпрацюють.

Особливості зумовлені федеральною структурою Федеративної Республіки Німеччини, за якою лісове господарство належить до компетенції земель. Нормативні акти на федеральному рівні забезпечують єдиний підхід. Лісові обстеження здебільшого належать до сфери

---

¹ Більше інформації див. у праці Г. Поллей: «У пошуках істини про ліс — інвентаризація та моніторинг лісів у Німеччині». <https://cloud.zeitneid.de/index.php/s/d2k0vdBYsullG5f>

компетенції Федерального міністерства сільського господарства, а частково — також до компетенції Федерального міністерства охорони навколишнього середовища.

Моніторинг лісів у Німеччині ґрунтується на ієрархічній системі законів, постанов та адміністративних угод на федеральному та земельному рівнях. Він не був розроблений як цілісна концепція, а формувався поступово, у міру необхідності. Зазвичай дані збирають землі. Федеральний уряд координує та аналізує їх на національному рівні. У цьому процесі беруть участь міністерства, науково-дослідні установи та державні органи.

Багато заходів з моніторингу також успішно реалізуються на добровільній основі. Це працює, коли всі учасники очікують від цього вигоди. Так відбувається, наприклад, у разі лісових пожеж, штормових пошкоджень або шкідливих комах. Федеральні землі подають звіти до федерального уряду, який потім, за необхідності, вживає контрзаходів відповідно до Закону про компенсацію збитків у лісовому господарстві².

2 Національне законодавство

2.1 Федеральний закон про ліси

Центральне значення для інвентаризації та моніторингу лісів у Німеччині має Федеральний закон про ліси (BWaldG). Це рамковий закон, який на федеральному рівні встановлює основні принципи охорони та використання лісів. Однак він надає землям свободу дій для прийняття детальних та регіональних положень у своїх власних земельних законах про ліси.

У 1984 році до Федерального закону про ліси було включено § 41a «Федеральна інвентаризація лісів»³. Після низки редакційних змін (наприклад, нова назва міністерства) у 2010 році § 41a було розширення також за змістом. Відтоді лісовий екологічний моніторинг, на додаток до федеральної інвентаризації лісів, також закріплено у Федеральному законі про ліси. Стаття 41a тепер називається «Лісові дослідження», а Федеральне міністерство сільського господарства було уповноважене, за згодою Федеральної Ради, приймати відповідні нормативні акти. Воно скористалося цим правом у 2013 році, прийнявши «Постанову про

---

² <https://www.gesetze-im-internet.de/forstschausglg/>

³ https://www.gesetze-im-internet.de/bwaldg/_41a.html

обстеження в рамках лісового екологічного моніторингу (ForUmV)), а в 2020 році — «Постанову про обстеження стану лісового ґрунту (Постанова BZE — BZEV)». З моменту внесення змін до § 41а для федеральної інвентаризації лісів встановлено десятирічний цикл, а можливість проведення додаткових обстежень у проміжках між циклами передбачена законом.

Федеральний закон про ліси, § 41а	
Редакція, що діє з 06.08.2010. <u>Підкреслені</u> фрагменти є новими порівняно з редакцією 1984 року.	Примітки
§ 41а <u>Лісові дослідження</u> ⁽¹⁾	(1) Згідно з поправками до закону 2010 року §41а було перейменовано (раніше: «Федеральна інвентаризація лісів») та розширено за рахунок нового пункту 6, який стосується інших лісових досліджень.
(1) З метою виконання завдань ⁽²⁾ цього Закону, <u>а також з метою виконання правових актів Європейського Союзу або угод, що мають зобов'язуючу силу за міжнародним правом</u> ⁽³⁾ у сфері застосування цього Закону, з урахуванням положень пункту 3 ⁽⁴⁾ кожні десять років ⁽⁵⁾ проводити на всій території Федерації ⁽⁶⁾ великомасштабну лісову інвентаризацію на основі вибірки ⁽⁷⁾ (Федеральна інвентаризація лісів). Вона має надати загальний огляд великомасштабних ⁽⁸⁾ лісових умов ⁽⁹⁾ та лісогосподарських виробничих можливостей ⁽¹⁰⁾ . Необхідні для цього вимірювання та описи стану лісів (базові дані) мають проводитися за єдиною ⁽¹¹⁾ процедурою. <u>При цьому слід дбати про придатність базових даних для використання також у рамках спостереження відповідно до § 6 Федерального закону про охорону природи</u> ⁽¹²⁾ .	(2) Описано в § 1: збереження лісу, за необхідності — його розширення та забезпечення його належного сталого управління, сприяння лісовому господарству, узгодження інтересів. (3) Міжнародна звітність, наприклад, моніторинг парникових газів. (4) У частині 3 передбачено можливість проведення проміжних обстежень. (5) Це забезпечує впевненість у плануванні щодо циклу інвентаризації. Раніше було зазначено «за потреби». (6) Усі федеральні землі зобов'язані брати участь. (7) Спочатку це мало на меті виключити компіляцію даних про лісоустрій. (8) Мова не йде про дані на дрібному масштабі. Однак очікування щодо цього зростають, і це стає можливим завдяки додатковим даним дистанційного зондування. (9) Хоча розвиток лісових умов прямо не згадується, очікується можливість порівняння даних. (10) Звідси впливає завдання щодо моделювання обсягів деревини. (11) Базові дані є єдиними для всіх федеральних земель. Однак передбачена можливість внесення доповнень, специфічних для кожної землі.

	(12) Звітність щодо «Натура 2000» належить до компетенції Федерального відомства з охорони природи (BfN).
(2) Федеральні землі збирають базові дані, зазначені в абзаці 1; Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів узагальнює та аналізує їх.	Без змін
<u>(3) З метою виконання зобов'язань щодо звітності, що випливають із обов'язкових міжнародно-правових угод про захист клімату, Федеральне міністерство ⁽¹³⁾ з питань харчування, сільського господарства та захисту прав споживачів, у разі необхідності ⁽¹⁴⁾ у роках, між двома федеральними інвентаризаціями лісів, збирає дані про запаси вуглецю в лісах.</u>	(13) На відміну від регулярних федеральних інвентаризацій лісів, проміжні інвентаризації фінансуються виключно федеральним урядом. Обсяг вибірки розрахований з урахуванням вимог до точності на федеральному рівні. Однак федеральні землі мають можливість додатково ущільнити мережу вибірки за власний рахунок. Вони все частіше користуються цією можливістю. (14) Ця можливість використовувалася досі в кожному циклі.
(4) Особи, уповноважені на підготовку та проведення <u>лісових обстежень, зазначених у пунктах 1, 3 та в нормативних актах відповідно до пункту 6 ⁽¹⁵⁾</u> , мають право для виконання свого завдання заходити на земельні ділянки ⁽¹⁶⁾ та проводити на цих ділянках необхідний збір даних і <u>відбір проб ⁽¹⁷⁾</u> .	(15) Федеральна інвентаризація лісів, обстеження стану ґрунтів у лісі, обстеження стану лісів (рівень I), інтенсивний моніторинг лісів (рівень II) (16) Це не обмежується лісовими ділянками. Згода власника земельної ділянки не потрібна. (17) Це було додано, оскільки під час Федеральної інвентаризації лісів 2022 року будуть відбиратися зразки для генетичних аналізів.
(5) Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів уповноважується шляхом прийняття правового розпорядження за згодою Федеральної Ради ⁽¹⁸⁾ видавати детальніші положення щодо процедури вибіркового обстеження ⁽¹⁹⁾ , що застосовується <u>для Федеральної інвентаризації лісів, та щодо базових даних, які підлягають визначенню.</u>	(18) У цьому випадку необхідна також згода земель. (19) Постанова про Федеральну інвентаризацію лісів окремо для кожного циклу.

<p><u>(6) Федеральне міністерство з питань харчування, сільського господарства та захисту прав споживачів може шляхом прийняття нормативного акта за згодою Федеральної Ради передбачити, що дані ⁽²⁰⁾</u></p> <p><u>1. щодо забезпечення поживними речовинами та забруднення лісових ґрунтів (дослідження стану ґрунтів) ⁽²¹⁾.</u></p> <p><u>2. щодо життєздатності лісів ⁽²²⁾,</u></p> <p><u>3. щодо взаємозв'язків у лісових екосистемах ⁽²²⁾</u></p> <p><u>можуть бути зібрані, при цьому можуть бути прийняті більш детальні положення щодо термінів, методів, що застосовуються, та базових даних, які підлягають визначенню. У разі прийняття нормативного акта відповідно до речення 1, абзац 2 застосовується відповідно ⁽²³⁾.</u></p>	<p>(20) Таким чином створюються передумови для (подальшої) легалізації лісового екологічного моніторингу.</p> <p>(21) «Постанова про обстеження стану лісового ґрунту (BZEV)» від 29.06.2020</p> <p>(22) «Постанова про обстеження в рамках лісового екологічного моніторингу (ForUmV)» від 20 грудня 2013 року</p> <p>(23) Федеральні землі збирають дані, а федеральний уряд їх аналізує.</p>
--	---

2.1.1 Національна інвентаризація лісів

Основні положення містяться у § 41а Федерального закону про ліси.

Конкретні правила для кожного циклу визначені в постанові Федерального міністерства сільського господарства. Наприклад, Постанова про проведення четвертої федеральної інвентаризації лісів (Постанова про четверту федеральну інвентаризацію лісів — 4. BWI-VO)⁴. Постанова про федеральну інвентаризацію лісів регулює період проведення інвентаризації та встановлює дату перепису (§ 1), визначає мережу вибірки та її щільність для окремих земель (§ 2) і перелічує найважливіші базові дані (§ 3).

Деталі процедури обстеження для кожного циклу інвентаризації визначені в інструкції з проведення обстеження⁵ (для попередніх циклів — також у вигляді адміністративної угоди⁶), яку спільно розробляють федеральний уряд та землі.

⁴ <https://dserver.bundestag.de/brd/2019/0146-19.pdf>

⁵ https://literatur.thuenen.de/digbib_extern/dn063165.pdf

⁶ https://www.wald.sachsen.de/Verwaltungsvorschrift_BWI2.pdf

2.1.2 Дослідження стану лісів та інтенсивний моніторинг

Законодавча основа для дослідження стану лісів та інтенсивного моніторингу в лісах була створена лише у 2013 році «Постановою про дослідження в рамках лісового екологічного моніторингу (ForUmV)»⁷. Вона містить положення щодо основних даних, що підлягають збиранню (§ 1), щодо процедури вибірки та періоду проведення обстеження (§ 2), а також принципи інтенсивного моніторингу (§ 3). Крім того, передбачається, що щодо методів, аналізів, якості даних та забезпечення якості слід враховувати міжнародно визнані стандарти (§ 4). Це стосується, зокрема, застосування методів, узгоджених у рамках ICP Forests⁸. Таким чином, відмовляються від власних національних положень щодо методології.

2.1.3 Обстеження стану ґрунту

Діє Постанова про обстеження стану лісового ґрунту (BZEV)⁹ від 2020 року. Обстеження стану ґрунту не було включено до Постанови ForUmV, прийнятої ще у 2013 році, оскільки спочатку слід було дочекатися результатів другого обстеження стану ґрунту.

2.2 Закон про аграрну статистику

Закон про аграрну статистику¹⁰ (підрозділ 2, обстеження лісгосподарських виробничих підприємств) є правовою основою для офіційної статистики вирубки лісу.

Через методологічні недоліки, що призводять до систематичного заниження обсягів вирубки, дані коригуються за допомогою «розрахунку обсягів вирубки»¹¹, розробленого Інститутом лісового господарства імені Тюнена. Також дані щодо вирубки надає Федеральна інвентаризація лісів. Таким чином, існує три різні статистичні системи щодо вирубки, кожна з яких має свої специфічні особливості.

3 Нормативні вимоги ЄС

Розрізняють

- Регламенти ЄС (regulations) мають безпосередню юридичну силу, підлягають примусовому виконанню та після набрання чинності

---

⁷ <https://www.gesetze-im-internet.de/forumv/BJNR438400013.html>

⁸ <https://www.icp-forests.net/monitoring-and-research/icp-forests-manual>

⁹ <https://www.gesetze-im-internet.de/bzev/BJNR160000020.html>

¹⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/agrstat/BJNR004690989.html>

¹¹ <https://www.thuenen.de/de/fachinstitute/waldwirtschaft/projekte-liste/einschlagrueckrechnung>

застосовуються однаково у всіх державах-членах без необхідності їх імплементації на національному рівні.

- Директиви ЄС (directives) встановлюють обов'язкові цілі, однак вимагають від держав-членів їхнього впровадження у національне законодавство, залишаючи при цьому свободу дій щодо способів досягнення цих цілей.

Різні нормативні акти ЄС, що стосуються лісів, вимагають подання національних звітів. За можливості використовуються існуючі національні системи моніторингу. Однак це часто не дозволяє виконати конкретні вимоги. Тому в деяких випадках для цього необхідний спеціальний збір даних.

- Захист біорізноманіття Європи (Директива «Натура 2000») ¹²
  - Зобов'язання щодо звітності
- Регламент ЄС про відновлення природи (EU-NRR) ¹³
  - Звітні зобов'язання
- Регламент ЄС щодо продукції, виробленої без вирубки лісів (EU-DR, Регламент ЄС про вирубку лісів) ¹⁴
  - Щорічна лісова маска для підтвердження використання деревини без вирубки лісів
- Закон ЄС про моніторинг ґрунтів ¹⁵
- LUCAS (ЄС) ¹⁶ (Land Use/Cover Area frame Survey) — це загальноєвропейське статистичне обстеження землекористування та земельного покриву.
  - У рамках LUCAS також збираються дані щодо лісів. Національна участь у цьому обстеженні відсутня. Ці обстеження не координуються з іншими національними обстеженнями.
- Євростат: Європейські лісові рахунки ¹⁷
  - Лісові рахунки (¹⁸) є частиною загальних екологіко-економічних рахунків, які відображають економічну та екологічну діяльність у сфері лісового господарства. Вони об'єднують фізичні дані (площі, запаси деревини, вуглець) та грошові показники (вартість

---

¹² <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/protecting-europe-s-biodiversity-natura-2000.html>

¹³ https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-regulation_en

¹⁴ https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/deforestation/regulation-deforestation-free-products_en

¹⁵ https://environment.ec.europa.eu/topics/soil-health/soil-monitoring-law_en

¹⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=LUCAS_-_Land_use_and_land_cover_survey

¹⁷ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/forestry>

¹⁸ <https://www.thuenen.de/de/fachinstitute/waldwirtschaft/zahlen-fakten/waldgesamtrechnung-wgr>

продукції, додана вартість). Основними складовими є фізичний/грошовий баланс лісових площ, баланс запасів деревини та загальні лісогосподарські рахунки.

- Рамка моніторингу лісів ЄС ¹⁹
  - 21 жовтня 2025 року Європейський парламент, після численних критичних зауважень, поки що відхилив закон про моніторинг лісів²⁰.

4 Без чіткої правової основи

Для деяких частин лісової статистики ефективна система надання даних вже давно налагоджена навіть без чіткої правової основи. Це стосується, наприклад, статистики охорони лісів щодо біотичних та абіотичних збитків, а також статистики лісових пожеж. Відмова від законодавчих норм дозволяє зменшити бюрократію.

На федеральному рівні відповідальність за статистику охорони лісів покладається на Інститут Юліуса Кюна (JKI)²¹, а за статистику лісових пожеж — на Федеральний інформаційний центр сільського господарства (BZL)²² у складі Федерального агентства з питань сільського господарства та харчування (BLE).

Серйозні пошкодження лісів у 2017 та 2018 роках стали приводом для розробки інноваційної системи моніторингу пошкоджень лісів FNEWS²³ на основі дистанційного зондування в Інституті лісових екосистем імені Тюнена. Ця система спрямована на ефективне та точне виявлення й моніторинг пошкоджень лісів.

5 Підсумок

Національний моніторинг лісів у Німеччині ґрунтується на комплексній системі законів, постанов та адміністративних нормативних актів на федеральному та земельному рівнях, а також на добровільній співпраці, що приносить взаємну користь. Ця система не була розроблена як цілісна концепція, а формувалася поступово, у міру необхідності. Здебільшого дані збирають землі, а федеральний уряд координує та аналізує їх на

---

¹⁹ https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/forest-monitoring_en

²⁰ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20251017IPR30993/no-majority-in-parliament-for-an-eu-forest-monitoring-framework>

²¹ <https://www.julius-kuehn.de/ws>

²² https://www.ble.de/DE/BZL/Daten-Berichte/Wald/wald_node.html

²³ <https://gdi.bmlh.de/fernerkundung-im-geschaefsbereich/fnews> та <https://www.fnews-wald.de/>

національному рівні. У цьому процесі беруть участь міністерства, науково-дослідні установи та державні органи.